

Slaget om krigarkonungen

Hyllning, medier och rituella territorier

AV ANNA LUNDSTRÖM

Ett av de hetaste debattämnena under 1990-talets början var hyllningarna vid Karl XII:s staty i Stockholm. När debatten var som intensivast pågick den i tidningar, TV och radio och då särskilt perioden före och efter den 30 november. Sedan mitten av 1990-talet har debattvägarna kring hyllningarna mattats, men är fortfarande märkbara.

Det första högtidlighållandet av Karl XII:s dödsdag skedde 1853, då av studenter i Lund. Sedan dess har man hyllat Karl XII i stort sett varje år i Stockholm och på andra orter. På 1930-talet tog sådana nationalsocialistiska grupper som till exempel Nordisk ungdom upp högtiden. Liksom nu var hyllningarna föremål för motdemonstrationer, ibland med upplopp som följd. Under 1930-talet firades Karl XII också i andra sammanhang. Bland annat paraderade karolinska drabanter på Skansen den 30 november i ett evenemang, där även Nordiska museet medverkade eftersom kungens dödsdag sammanfaller med Artur Hazelius' födelsedag. 1934 slutade man emellertid med att på Skansen hylla kungen (Biörnstad 1991:100). Under efterkrigstiden flöt det nationella och det nationalsocialistiska firandet åter delvis samman.¹ Fortfarande arrangerar Karolinska förbundet Karl XII-hyllningar i

Riddarholmskyrkan. Sedan länge har Narvaförbundet högtidlighållit dödsdagen vid statyn i Kungsträdgården. Enligt en funktionär fick hyllningarna en helt ny form när förbundet flyttade sin ceremoni från Karl XII:s torg till Riddarholmskyrkan. Från mitten av 1980-talet är torget skådeplats för Karl XII-hyllningar, arrangerade av Sverigedemokraterna och andra organisationer.

De viktigaste ämnena som aktualiseras kring den 30 november är nationalism och invandring, ämnen som under 1980- och 1990-talen ökat i aktualitet. Men Sverige har en lång historia av rasism och främlingsfientlighet. Flera främlingsfientliga partier och organisationer som verkar i dag kan knytas till liknande organisationer som funnits tidigare (Löow 1991a:20f). Hyllningarna 1991, som denna artikel tar sin utgångspunkt i, byggde alltså på sedan länge etablerade mönster. De utgjorde en planerad uppvisning, organiserad av bland andra Sverigedemokraterna.

Förutom massmediamaterial bygger denna artikel på intervjuer med hyllningsdeltagare. Många av dem återkopplade till skildringar i TV och tidningar som ett album över kvällens händelser. På så vis präglar massmedierna också Karl XII-hyllarnas egna framställningar. Samtidigt var intervjupersonerna kritiska till medierna vilka hävdades

vara orsaken till den upptrappade stämningen och därmed till våldet.

Deltagarna i en ritual, som i likhet med denna består av en serie händelser, har sällan grepp om helheten. Det är svårt att få en helhetssyn och de som är närvarande uppfattar fragment av det som sker. Sammanställningen av fragmenten blir viktig när de vill skapa begriplighet vilket stärker mediernas roll, eftersom medierna ofta gör anspråk på att skapa en sammanhängande skildring av hyllningen. Den rituella händelsen den 30 november är inte begränsad till avmarschen från Slussen och upplösningen vid statyn några timmar senare, utan inbegriper ett större spektrum av skeenden. Att berätta om händelserna den 30 november är alltså ett sätt att tolka erfarenheterna och i berättelserna fogas andras skildringar och erfarenheter till de egna. I sina framställningar inkorporerar intervjupersonerna förberedelser, förfester, sjukhusbesök, hemfärd och mötet med arbetskamrater dagen efter Karl XII-hyllningen. Mångfalden av händelser blir viktig för att förstå hyllningståget i sig själv. Antropologen Allen Feldman (1991) utgår från ett liknande spektrum när han skriver om fängslade IRA-medlemmar och deras berättelser om våld. Berättelserna kan inte förstås om de inte kopplas till en politisk kultur, präglad av våld och berättelser om våld. Genom intervjuerna kan man få syn på hur de intervjuade länkar egna upplevelser av Karl XII-hyllningarna till andra deltagares upplevelser, till mediernas berättelser samt till historiska, ideologiska och rumsliga sammanhang. Begreppet rituell händelse använder jag för att på detta sätt täcka flera aspekter av Karl XII-hyllningarna.

Massmediediskursen om 30 november

Den mediala uppmärksamheten kring 30 novemberhändelserna var massiv under

början av 1990-talet. Dagarna före och efter hyllningen behandlades den utförligt i tidningar, radio och TV och under hyllningskvällen sändes nyheter direkt från området. Till rapporteringen kopplades frågor om invandring, flyktingskap och ungdomsgrupperingar. Inte minst tog man upp frågan om huruvida deltagarna i firandet av Karl XII överhuvudtaget har rätt att uppträda i en hyllning till fascistiska eller nazistiska värderingar. En del röster har under 1990-talet argumenterat för att hyllningarna skall förbjudas, medan andra understrukit att sådana förbud strider mot grundlagen. Debatten i massmedierna kom därmed att beröra tunga frågor om demokrati och om yttrande- och mötesfrihet.

I debatten polariserades "rasister" och "antirasister", kategorier som ställdes mot varandra delade av en imaginär ideologisk gräns. De förra fick företräda det onda, de senare det goda. I dags- och kvällstidningarna den 1 december beskrevs händelserna kvällen före med ord som kravaller och upplopp. En av rubrikerna i *Dagens Nyheter* 1991 löd: "Slaget om krigarkonungen" (*Dagens Nyheter* 1. 12. 1991). Samma tidning hade en vecka före den 30 november en rubrik med ordalydelsen: "Karl XII klar för strid" (*Dagens Nyheter* 22. 11. 1991). Andra krigsmetaforer som användes flitigt var frontlinje, anfall och krigsscenario. Man kan säga att tidningarna bidrog till att skapa en krigsretorik för att beskriva händelsen. Sådana metaforer skapar en ödesmättad ram som hjälpte till att befästa den 30 november som en årlig dramatisering av konflikten mellan goda och onda krafter i samhället. Hyllarna omtalades genomgående som nazister", "fascister", "skinheads" och "rasister" och fick personifiera främlingsfientlighet och missriktad, chauvinistisk nationalism.

Tiden före den 30 november 1991 var tidningarna fyllda av artiklar om rasism och om hyllandet av Karl XII. I en artikel i

Dagens Nyheter 1993 (14. 11. 1993) citerades en polis som sade att uppgiften den 30 november var olustig eftersom polisen satts att "skydda det onda från det goda". Av artikeln framgår att polismannen med det goda avsåg antirasisterna medan det onda representerades av Karl XII-hyllarna. Som en motbild till hyllarnas budskap om Karl XII:s nationalism engagerade medierna forskare som framhöll att Karl XII var den kanske främste internationalisten av alla svenska kungar och att hyllarna hade en felaktig bild av Karl XII i historien.

Ur hyllarnas perspektiv innebar en lyckad hyllning bland annat att de tagit sig ner till statyn i en ordnad och disciplinerad procession och de intervjuade hade bestämda idéer om processionens koreografiska gestaltning. I medialiserade ritualer uppstår särskilt heta ytor (Ronström 1992:117), med större grad av budskapsförväntningar. En sådan het yta är ofta täten som i viss mening får representera helheten; det är ofta den som återges på tidningsbilder. Medvetenheten om var man placerade sig i tåget var stor. De koreografiska idéerna har betydelse för hur man vill att tåget skall uppfattas av betraktare på plats eller via medierna. När hyllningståget stoppades förlorade man inflytande över hur åskådare skulle uppfatta och tolka tåget; man tappade kontrollen över koreografin.

En intervjuperson berättar att han valde att placera sig långt in i tågets mitt, dit han visste att mediernas blick inte skulle nå. Men när tåget hindrades av polisen, hamnade han i det kapade tågets frontlinje och på så vis kunde han inte undvika journalister och fotografer. För deltagarna var det viktigt på vilket sätt man visade upp sig. Man strävar efter att själva behålla inflytande över manifestationen. En strid om att tolka och att tolkas utkämpades och de intervjuade hävdade sin rätt att få definiera vad som utspelar sig. Vems version och tolkning blir gällande? Anette berättade: "Man märker att folk tit-

tar lite mer på en när man kommer nu än innan. Dom tänker väl, 'Där är en utav dom', typ liksom att 'Nu har man sett en i verkligheten'. Man känner sig som småkändis, typ." Kampen står mellan en påtvingad eller självvald synlighet (Feldman 1991: 156f).

Territorialiseringen av tid och rum

Ur hyllarnas perspektiv saboterade motdemonstranterna hyllningen; motdemonstranterna hade "tagit hyllarnas mark" genom att uppehålla sig vid Karl XII:s staty. Området vid Karl XII:s torg betraktar de som sitt territorium. Enligt de intervjuade existerade det en oskriven territoriell uppdelning av Stockholm mellan nationalister och skinheads på den ena sidan och invandraräng och antirasister på den andra. I området söder om Kungsträdgården, mot Gamla stan och Slussen, kontrollerades flera platser av skinheads. Sergels torg och Kungsträdgården tillhörde den andra sidan. Karl XII:s torg ligger i gränslandet mellan dessa territorier. För Karl XII-hyllarna var motdemonstranterna icke-svenskar och landsförrädare. Deras agerande sågs som en ockupation av en främmande makt.² Det främmande identifieras som det onda och man betonar att det ondas domäner måste återerövas.

Kungsträdgården förvandlades till en symbolisk domän som Karl XII-hyllarna under kamp måste tillskansa sig. Under händelseförloppet den 30 november dramatiserades och konkretiserades målet för hyllarnas kamp: att återerövra sitt land, sin mark och rätten att hylla en nationell symbol, med våld om så krävs. Invandrarna och antirasisterna betraktades som inkräktare på patrioternas historiska domäner.

Striden, och därmed uppvisningen, koncentrerades till området kring statyn. Men

det är inte bara det geografiska området som är ett territorium. Själva tidpunkten — Karl XII:s dödsdag — betraktas som ett laddat tidsligt rum som invaderas av inkräktare: ”Dom har ingenting på vår dag att göra. Det är ju bara en gång om året och då vill man ju gärna fullfölja det.”

När Karl XII-hyllarna såg sitt territorium invaderas denna kväll, säger de att de blev ”äcklade” och upprört berättade de om hur motdemonstranter fäste en röd fana med hammaren och skäran på Karl XII:s staty. Detta kan ses som en besmittning (jfr Feldman 1991:174) av en av Karl XII-hyllarnas främsta symboler. Den fysiska beröringen av en röd flagga på statyn tydliggör intrånget på nationalisternas domäner. ”Fienden” beträdde då ett symboliskt laddat territorium. Ideologiska hållningar förvandlades till spatial form som var möjlig att kämpa om, att erövra, förlora och att ockupera. Området kring Karl XII:s staty var i själva verket kampen i sig. Det ursprungliga målet, att ta sig ner till statyn, blev ännu viktigare när man blivit fråntagen rätten att tåga dit. Att nå statyn blir ett sätt att visa att man inte är besegrad.

Ideologiseringen av det förflutna — nationalsången, Skansen, fanan och kroppen

En grundtanke som löper genom intervjuerna är att det svenska håller på att utarmas och att det är viktigt att föra kampen mot denna utarmning med olika rituella medel. I intervjuerna nämndes flera laddade företeelser som Karl XII-hyllarnas värderingar kan kopplas till: nationalsången, svenskhet, den svenska flaggan och Karl XII. Karl XII är utgångspunkten för resonemangen om varför det är viktigt att fira den 30 november. Många sa att det är betydelsefullt att hylla Karl XII:s person, hans lev-

nadshistoria och det han påstods ha gjort för Sverige. Hyllarna ville inte att man skulle glömma att den 30 november egentligen handlar om kungen. ”Det är ju en fin grej liksom, att hylla vår krigskonung. Det är ju det, det handlar om, att hylla en kung.” Hyllarna menar att man tvingas att ta till våld och att man antar en utmaning om att försvara rätten till denna dag, som man ser hotad. Erik, en av de intervjuade, berättade:

Man enas bara för att trotsa mot, man vill ha kvar sin dag. Man vill inte att kommunisterna ska ha den och försöka förstöra för en och då tar man till alla medel för att få igenom det. Även om man vet att det inte kommer att gå. Och då är det ju så att man måste vara många, dom är ju många! Om bara Sverigedemokraterna går i ett tåg så funkar det ju inte, då är det lika bra att alla går i samma tåg och försöker visa upp något enat, nationellt motstånd. Ja liksom nu när det inte går att fira Karl XII värdigt, då visar man att man vill det i alla fall och man inte tolererar att kommunisterna agerar i Kungsträdgården och sätter upp ryska fanor på Karl XII:s staty. Det kan vi aldrig tolerera och målet blir att bara förstöra för dom.

Huvudpunkten i nationalisternas upphöjande av Karl XII är att han var en hjälte, en kung som kämpade för det svenska och som danade Sverige till det land det är i dag. Han lyckades ena nationen, byggde sjukhus och gav välstånd åt landsbygdsbefolkningen, säger de intervjuade och betonar att Karl XII:s huvudfiende var Ryssland som i kommunismens gestalt fortfar att vara huvudmotståndare i kampen mot det främmande. Karl XII-hyllarnas bild av kungen var i många avseenden en helt annan än massmediernas och de akademiska forskarnas.

En annan symbol som användes under hyllningarna den 30 november var den svenska nationalsången, som sjöngs av båda sidorna. Motdemonstranterna sjöng 1991 två verser medan Karl XII-hyllarna sjöng fyra. Till dessa fyra verser koncentrerades en autenticitetsdiskussion som i korthet går ut på att nationalisterna sjöng den ”rätta” ver-

sionen. Intervjupersonerna berättade känslösamt om nationalsången och bruket av den under den 30 november. För dem var det en hädelse att motdemonstranterna också sjunger nationalsången. Karl XII-hyllarna ansåg att de av hävd ensamma hade rätt att sjunga den och påpekade att de fyra verser som de sjöng fanns i ursprungsversionen. Intervjupersonerna menade att verserna tre och fyra förbjöds på 1970-talet "när den första stora vågen av invandrare kom". Verserna ansågs vara alltför patriotiska, som en intervjuad uttryckte det. Förklaringen till att verserna inte sjungs nuförtiden knöts till föreställningen att etablissemangets konspirerade mot dem som kallar sig äkta nationalisterna och att konspirationen till och med omfattar nationalsången. Med hjälp av extraverserna skapades en polemik som vilar på en historisk argumentation, enligt vilken nationalisterna sjunger den autentiska versionen. De som endast sjöng två verser sågs inte som äkta patrioter. Vid tiden för intervjuerna publicerades en artikel om nationalsången i SD-kuriren, Sverigedemokraternas tidning, under rubriken "Kul kultur" (nr 15, 1991). Där kan man läsa en kort historik över nationalsången och över Richard Dybeck, som skrev den. Där återges även som artikel-författaren uttrycker det, "alla de fyra verserna". Vers tre och fyra i denna version lyder:

*Jag städes (sic) vill tjäna mitt älskade land,
dig trohet till döden vill jag svära,
din rätt skall jag värna med håg och med hand,
din fana högt, din bragdrika bära.*

*Med bud (sic) skall jag kämpa för hem och för härd,
för Sverige den kära foster'orden,
jag byter dig ej mot allt i en värld.
nej, jag vill leva jag vill dö i Norden.*

Artikeln slutar med en beskrivning av Dybecks gravsten och en uppmaning att "den som vill hedra en gammal svensk patriot" bör besöka stenen. Flera av de intervjuade

hänvisade till artikeln när nationalsången kom på tal. Artikeln bekräftade att detta verkligen var den rätta versionen och den publicerade texten blev normbildande. Tidigare hade den "rätta versionen", spritts via handskrivna lappar i de nationella kretsarna. I den officiella versionen av nationalsången nämns aldrig namnet Sverige, vilket däremot är fallet i de båda extra verserna. De värderingar som betonas i intervjuerna kan direkt länkas till de förbjudna verserna: "Dig trohet till döden vill jag svära", heter det i vers tre. De intervjuade säger att texten uppmanar till strid för — "den kära fosterjorden", som det heter i vers fyra. Kampretoriken i nationalsångens extra verser har en liknande karaktär som retoriken i intervjuerna med Karl XII-hyllarna.

Uttalandena i intervjuerna om nationalsången gäller inte bara de förbjudna verserna utan även hur nationalsången bör framföras. Några talade upprört om hur ovärdigt det blev när fulla skinheads sjöng den. Andra berättade om hur framförandet av nationalsången borde förbättras för att bli mer disciplinerat och värdigt. Karl XII-hyllarna framhöll att de ville göra ett intryck som överensstämde med den egna idealbilden av hyllningen. En idé som de förde fram var att man kunde ha en orkester i tåget som spelade nationalsången eller att man skulle spela upp nationalsången med en högtalaranläggning och på så sätt ge manifestationen en värdig inramning.

Nära förknippad med symboliken kring Karl XII och nationalsången är kopplingen mellan den egna kampen och de ideal som Artur Hazelius, Skansen, Nordiska museet och den svenska folklivsforskningen sades stå för. Hazelius, museerna och forskningen sågs som försvarare det genuint svenska. Särskilt lyfte Karl XII-hyllarna fram Skansen som en nationell symbol och Artur Hazelius själv framställdes som en ideolog. Detta förstärktes av uppgifter om att skinheads lagt

ner en krans på hans grav den 30 november. Hazeliuss namn användes i retoriken kring framför allt rasrenhet och vårdandet av de nationella värdena. Skansen utmålades som ett reservat för en utdöende svensk kultur, ett reservat som tills helt nyligen varit fredat från främmande element. Skansen konkretiserade "det äkta svenska", som ur de intervjuades perspektiv är på väg att försvinna.

Flera betraktade det som en hädelse att inte följa Artur Hazeliuss idé att visa endast nordiska och svenska djur: "Där skall inte finnas en massa apor och sånt och det skall inte vara något tivoli". Allt som visas på Skansen borde enbart kunna associeras med det svenska och det nordiska och djur ur den svenska faunan skall inte blandas med främmande djur. I denna rasbiologiska retorik likställs djurens värld som den framträder på Skansen med den mänskliga. Även om Skansen, Hazeliuss och museerna inte användes i retoriken under just den 30 november, menade de intervjuade att dessa är del av historiska sammanhang som stöder deras kamp. Kampen fördes mot etablissemangen, representerat av poliser och massmedier och de intervjuade hämtar ideologisk kraft från andra delar av dess sfärer: Skansen, museivärlden och den akademiska forskningen.

Vid sidan av statyn var fanan den mest betydelsefulla symbolen den 30 november. Det var fanan man skulle vårda, respektera och föra nära statyn. Till den koncentrerades kampen mot det främmande och offerdöden för fosterlandet. En tjugotvårig deltagare sade:

Man står ju för sitt land. Jag är absolut beredd att dö för mitt land till hundra procent! Och helst i strid, inte bara bli nedslagen, även om jag då på sätt och vis blir dödad för mitt land. Jag blir ju det för min flagga. Jag tycker inte man ska skämmas för det. Jag har försökt. Jag tog bort flaggan från jackan en gång, men det känns liksom som om man skäms för vad man står för, som att man skäms för att man är svensk. Jag ska absolut aldrig ta bort den igen. Då har man låtit andra sidan vinna över en själv. Det är

jag stolt över att jag inte har låtit den göra. Man ska inte ge sig så lätt.

Statyn, Skansen och fanan är tre exempel på hur en ideologisk idé omformas till att gälla konkreta föremål, platser och ytor. Dessa ytor och rum är i sig själv bärare av historia och ideologi. I grunden står kampen om rätten att använda symboliska attribut i de sammanhang man önskar och på det sätt man vill. Den 30 november var ett tillfälle när Karl XII-hyllarna kämpade med hjälp av nationella symboler.

Sådana symboler kan även vara tatueringar, rockknappnålar eller märken som sytts fast på kläderna. Kroppen blir del av en symbolskapande process och i sig själv ett vittnesbörd om att man deltagit i hyllningarna. När nationalisterna under intervjuerna visade sina ärr efter skadorna från den 30 november, blev ärran bevis på långvarigt och djupt engagemang. Under en intervju böjde sig en ung man fram och pekade ut olika ärr på sin rakade hjässa och sade: "Nej, inte det! Det var -88!". Varje ärr hade sin historia. En annan ung man halade upp en tröjarm och visade ett ärr som utgångspunkten för en berättelse om de offer kampen var värd.

Ofta hade den berättande varit med i slagsmål med motdemonstranter eller polisen eller rent av blivit misshandlad av motståndare. Men också andra aspekter kommer fram. Det var viktigt att visa hur nära statyn man tagit sig och målet var att fysiskt vistas i statyns närhet och helst beröra den med handen. Ärran blev en form av "pilgrims-tatueringar" och bevis på att man nått pilgrimsorten (Oettermann 1984:15 ff). Med kroppen skapades ett dokument i form av ett vittnesbörd — en text (Feldman 1991: 7 ff). Ärran länkades genom berättelser till en ideologi och till kampen för att förverkliga den. Att berätta med hjälp av kroppen ter sig naturligt, eftersom våld ytterst är en

kroppslig handling. Kroppen blir ett vapen och därför är det viktigt att den är vältränad. Att sluta dricka alkohol, att äta vegetariskt och att träna är för många av anhängarna ett ideal.

Martyrskap, utopi och visioner

När Karl XII-hyllarna talade om hur en lyckad hyllning borde gå till i framtiden, så utgick de från händelserna den 30 november 1991 som de jämförde med många andra uppvisningsevenemang. Man kan säga att det fanns ett stamträd av "street performances" (Davis 1986:14) som diskuteras i intervjuerna. Utifrån en repertoar av demonstrationer, sorgehögtider och fester sammanställdes nya ritualer i en ständigt pågående process där man arbetar med ett befintligt utbud av rituella stilar. Stockholm har sina egna paradkonventioner (Davis 1986:19) och Karl XII-hyllarna jämför det egna 30 novemberfirandet med andra manifestationer i staden, särskilt med arbetarrörelsens första majdemonstrationer. De betonar att hyllningen bör vara värdigare än arbetarrörelsens demonstrationer.

Intervjupersonerna refererade återkommande till begreppet tradition och till hyllningarnas långa historia. Historien var ett äkthetsmärke och hur mycket firandet än förändrats så kunde man länka det tillbaka i tiden både vad gäller innehållet (ideologin) och formen (ritualen). Genom jämförelser med första majdemonstrationer kontrasterades Karl XII-hyllningen mot en väl etablerad och organiserad politisk demonstration. Jämförelsen byggde inte på vad som verkligen skett den 30 november utan snarare på en idealbild av hur hyllningen borde se ut. Några ansåg att man borde se hyllningen som en sorgehögtid. Andra drog paralleller till de midvinterblot som en del deltagit i.

Våldet i samband med Karl XII-hyllning-

en trappades upp i början av 1990-talet. Både hyllare och motdemonstranter förde en aggressiv retorik och fysiskt våld ingick i de möjliga strategierna. Medierna utpekades som en viktig orsak till upptrappningen av våldet och massmediernas bevakning sågs som ett skäl till att människor drogs till området för hyllningen. De nationella var medvetna om att de var föremål för massmediernas intresse och att, som en intervju-person uttryckte det, "hyllningen skildras som en show". Detta innebär att de själva skapat en strategi för hur de skulle uppträda. Manifestationen riktade sig därför både till och mot massmedierna. De intervjuade menade att en ömsesidig upptrappning av våldet ägde rum. Den egna gruppen utpekades som den som är beredd att gå längst i kampen för sina idéer. Kampretoriken innebar att man aldrig skulle ge sig och alltid anpassa nya metoder till det motstånd man möter (jfr Feldman 1991:147 ff).

I en dramatisk framställning berättade en intervjuad om framtida dödsoffer, mord och nackskott. Hans retorik var starkt laddad med ett offertema och med martyrskap. Historikern Heléne Lööw (1991 b:107) betonar hjälte- och martyrkultens betydelse när det gäller att stärka ideologiska övertygelser. "Hjältefigurernas syfte är att bekräfta bilden av att det ständigt pågår ett 'ideologiskt, nationellt och rasligt krig' som kräver offer, men som samtidigt ger möjligheter till martyrskap." Genom berättelser om människor som dött som en följd av sin ideologiska hållning skapar man, som Lööw påpekar, kraftfält i berättelserna som länkar den personliga kampen och offerviljan till andras offer och martyrskap.

Målet för hyllningen i Kungsträdgården var en staty av en svensk krigarkung. I intervjuerna med hyllarna framställdes kungen som en hjälte och förebild för den påstådda offerviljan. Karl XII:s karoliner sågs som vanliga, enkla människor som offrade sig för

fosterlandet. Genom att delta i hyllningen införlivades det egna ödet med kungens och hans karoliners. En tidlig och rumslig beröring ägde rum och Karl XII materialiserades genom statyn, som det gällde att komma så nära att man kan lägga ned en krans invid den och hålla en tyst minut. Genom att befinna sig nära statyn länkades man själv kroppsligen till kungen och hans öde. Att hyllningen sker på kungens dödsdag skapade en tidlig beröring med kungens personliga öde och offer, vilket gör tidens och rummets organisation centralt för förståelsen av Karl XII-hyllningen.

Politiska rörelser uppbärs av en utopi, en dröm om en framtida värld som är väsensskild från den härvarande (Geertz 1973:198). Karl XII-hyllarnas utopiska bild av Sverige var mångbottnad men hade vissa grundteman: ett rent och vackert land. Vision av nationell gemenskap bygger på rasrenhet och ett land fyllt med äkta patrioter. Kampen och offren är priset man skulle betala för att uppnå den politiska utopin. Den som under hyllningskvällen ådragit sig skador framstod som en av hjältarna i ett kollektivt martyrskap. Till kampens mål kopplades nationella attribut, som ingår i en allmän svensk nationell diskurs i vilken den svenska flaggan, knätofsar och röda stugor med vita knutar ofta får karaktärisera det mest svenska. Men för de nationella får den kulturella renheten i dessa attribut inte besudlas. Så här berättade en av intervjupersonerna:

Vad vi kämpar emot det är allting. Vad vi kämpar för är mycket lättare att säga. Vi vill ha ett kulturellt Sverige precis som det var förut, med typ dansloft och knätofs, men faktiskt, jag har inget emot det. Jag är själv med i en hembygdsförening. Det är vad vi kämpar för. Det har blivit väldigt såhär mångkulturellt i det här landet, det kämpar vi emot, det här Coca-Cola, Levis och allt vad det nu finns. Vi vill inte ha en sån här USA-grej här, en stor gyttejgrop där man slänger allt möjligt skräp. Då ökar också kriminaliteten och våldet — ingen går säker här på

stan. Så det kämpar vi emot. Vi vill ha ett fint och rent Sverige, inga såna där betonggetton. Vi kämpar liksom /för/ rött hus med vita knutar på landet, det är vad vi vill ha även om dom metoder vi använder är väldigt militanta, blir mer och mer militanta. Men vad vi vill ha är ett fint Sverige, med landsbygd, väldigt mycket landsbygd, och fred, även om vi för att eftersträva fred kanske blir väldigt militanta, men vad man vill ha det är ju fred, så sa ju i och för sig ryssarna i Afghanistan, men det är ju en annan sak.

Ord som autenticitet, nostalgi, tradition och det förflutna är nycklar till att förstå en utsaga av ovanstående slag. Kulturell renhet bygger som tidigare nämnts på samma idégrund som rasbiologins tankar om rasrenhet. Den politiska ideologin materialiseras i klart uttalade nationella attribut. Idéerna konkretiseras, visualiseras och spetsas till, inte minst när man gör kroppen till redskap i skapandet av en nationell berättelse. De intervjuade hämtade bilder från ett historiskt landskap — från Karl XII:s tid och från ett romantiserat bondesamhälle — men också från den moderna världen. Det förflutna mytologiserades och blev argument för att traditionella värden borde bevaras. Historien länkas till den egna gruppen och blir en del av deras självuppfattning som bevarare av det traditionella. Det mångkulturella samhället, betonggetton, Coca-Cola och Levis ställs mot hembygdsföreningar, röda hus med vita knutar, dansloft och knätofs. USA står som sinnebild för upplösningen av den nationella särarten. Hyllningsdeltagarna odlar ett konspiratoriskt perspektiv, där de ser sig hotade av etablissemangen. De pekar ut sig själva som rättrogna, förföljda och av samhället censurerade.

Noter

¹ Enligt muntlig uppgift från Heléne Lööw. Jag tackar Heléne Lööw för värdefulla synpunkter under arbetet med Karl XII-hyllningarna.

- ² En sådan historieskrivning presenterades bland annat i Sverigedemokraternas lokalradioprogram under veckorna efter 30 november 1991.

Litteratur

- Biörnstad, Arne (red.), 1991. *Skansen under 100 år*. Höganäs: Wiken.
- Davis, Susan, 1986. *Parades and Power. Street Theatre in Nineteenth-Century Philadelphia*. Philadelphia: Temple University Press.
- Feldman, Allen, 1991. *Formations of Violence. The Narrative of the Body and Political Terror in Northern Ireland*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Geertz, Clifford, 1973. "Ideology as a cultural system." I: *Interpretation of Culture. Selected Essays by Clifford Geertz*. S. 103—203. New York: Basic Books.
- Oettermann, Stephan, 1984. *Tecken på huden. Tatueringens europeiska historia*. Stockholm: Symposion.
- Lööw, Heléne, 1990. *Hakkorset och Wasakärven: En studie av nationalsocialism i Sverige 1924—1950*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Lööw, Heléne, 1991 a. "Sveriges rasistiska förflutna." I: *Pockettidningen R*, nr 2—3, 1991:20—29.
- Lööw, Heléne, 1991 b. "Nationalsocialistisk undergrundskultur." I: *Ord & Bild* nr 3, 1991:105—109.
- Ronström, Owe, 1992. *Att gestalta ett ursprung. En musiketnologisk studie av dansande och musicerande*

jugoslaver i Stockholm. Stockholm: Institutet för folklivsforskning.

Turner, Victor, 1974. *Dramas, Fields, and Metaphors. Symbolic Action in Human Society*. Ithaca och London: Cornell University Press.

Summary

*The Battle for the Warrior King
Tribute, Media and Ritual Territories*

This article discusses the ritual celebration of the Swedish eighteenth century warrior king Charles XII. The celebration takes place in the 30th of November, the day of his death. The article is based on fieldwork and interviews with participants in the celebration. In their narratives they link ideology and their own personal destinies. In that process they incorporate their bodies as a vehicle for symbolizing their often violent struggle.

By talking about people who have died as a consequence of manifest ideological standpoints, fields of tension are created in the narratives. These fields link together the personal struggle to become a victim and the sacrifice and martyrdom of others.

The mass media plays an important role in shaping the form of the celebration in that the participants interact with photographers and journalists.